

LES OBLIGACIONS DE L'ORGANISTA AL MONESTIR DE SANT PERE DE LES PUELLES EL 1645

JORDI RIFÉ I SANTALÓ
Universitat Autònoma de Barcelona

RESUM

El present estudi aporta i comenta les obligacions dels organistes del monestir de Sant Pere de les Puelles el 1645. S'ha evidenciat que les funcions principals eren, a més de tocar l'orgue, cantar i ensenyar a cantar. Els comentaris del document s'han incardinat en la història del moment. A més, aquestes obligacions s'han comparat amb les de 1715 de la parròquia dels Sants Just i Pastor de Barcelona. Per això, s'ha referenciat l'organista Josep Elies, que ho fou d'ambdues esglésies i es corrobora la similitud entre ambdues obligacions.

PARAULES CLAU: Barroc, organista, orgue, monestir de Sant Pere de les Puelles, Sants Just i Pastor, Josep Elies.

THE *OBLIGACIONS* (DUTIES) OF THE ORGANIST AT THE MONASTERY OF SANT PERE DE LES PUELLES IN 1645

ABSTRACT

This study presents and comments on the duties of the organist of the Monastery of Sant Pere de les Puelles in 1645. It has been found that his main functions, in addition to playing the organ, were singing and the teaching of singing. Comments are made on this document within the context of the history of the times. Likewise, the duties are compared to a similar document of the Barcelona parish church of Sants Just i Pastor from 1715. For this reason, reference is made to Josep Elies, who was the organist at both these churches, and the similarity of both *Obligacions* is corroborated.

KEYWORDS: Baroque, organist, organ, Monastery of Sant Pere de les Puelles, parish church of Sants Just i Pastor, Josep Elies.

Els estudis publicats fins ara sobre la música en el monestir de Sant Pere de les Puelles¹ han posat de manifest, entre d'altres, diversos aspectes de la música i de l'activitat musical² que s'hi feia. En aquest sentit, han estat estudiats organistes, orgueners, cantorals i música per a les professions de les monges. Tanmateix, encara mancaven detalls del funcionament de l'organista per anar perfilant la música al monestir esmentat. Per això, el present treball vol aportar la documentació respecte a les obligacions dels organistes del monestir de Sant Pere de les Puelles de Barcelona en el decurs del segle XVII. Amb tot, creiem que la normativa que exposarem, molt probablement, volia regular aspectes de la praxi dels organistes anteriors i posteriors del període en què se circumscriuen les obligacions aportades. És a dir, el que es va estatuir el 1645 volia recollir aspectes que eren anteriors a la formulació de les obligacions al dit any, així com que servissin de base per a futures activitats de l'organista dins el monestir de Sant Pere de les Puelles. Per fonamentar aquest darrer extrem, realitzem una comparativa de les obligacions de Sant Pere de les Puelles amb les dels Sants Just i Pastor de Barcelona.

El monestir benedictí femení de Sant Pere de les Puelles fou consagrat el 945 i estava ubicat a l'actual plaça de Sant Pere de Barcelona. El 1879 la comunitat benedictina s'establí al carrer d'Anglès del barri barceloní de Sarrià, la seva seu actual. En el decurs del segle XVII, que és quan se circumscriuen les presents obligacions, el monestir estigué immers, ja des de 1640, en els avatars de la Guerra dels Segadors —aspecte epigonal de la Guerra dels Trenta Anys— que comportaren la pugna bèl·lica entre les monarquies hispànica i francesa.³ També a finals del segle XVII, de 1688 a 1697, Barcelona patí atacs del cos militar francès. Aquests fets implicaren el baluard de Sant Pere, que era el nom que rebia en haver-se edificat tot protegint el monestir homònim. Per tant, la comunitat benedictina va haver de conviure amb els diversos atacs i setges provocats pels esdeveniments bèl·lics indicats.

OBLIGACIONS DE L'ORGANISTA, 1645

L'activitat musical majoritària realitzada en el monestir de Sant Pere de les Puelles estava centrada en els serveis litúrgics i les celebracions en el si de l'església. L'organista era l'únic instrumentista —a excepció de les professions del vel en

1. Agraïco la gentilesa, l'amabilitat i la disponibilitat que en tot moment m'ha brindat la monja beneta Irene Brugués, encarregada de l'Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puelles, per a la realització del present treball.

2. Joan BELLAVISTA, «Fragments de manuscrits litúrgics del monestir de Sant Pere de les Puelles, de Barcelona», *Revista Catalana de Teologia*, vol. VIII (1983), p. 397-402; César ALCALÁ, «El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas y su capilla musical», *Nassarre*, vol. XIV, núm. 1 (1998), p. 109-118.

3. Coloma BOADA, Irene BRUGUÉS, Joan ROCA i ALBERT (dir.), *Monestirs urbans en temps de guerra: Sant Pere de les Puelles i Santa Clara de Barcelona, 1691-1718*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història de Barcelona, 2014, col·l. «MUHBA Llibrets de Sala», 17. Vegeu, també, Antonio PAULI MELÉNDEZ, *El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona*, Barcelona, Bartrés, p. 95-96.

què participaven músics provinents de la catedral o esglésies rellevants de la Barcelona del moment— present en cada servei corresponent al cicle litúrgic anual o a celebracions específiques de la comunitat. En aquest sentit, les obligacions de l'organista formulades el 1645 expliciten detalladament quines eren les funcions, els deures i els emoluments de l'organista.

Les obligacions de l'organista consten en un document manuscrit que forma part del *Manual de notaris*, núm. 76, f. 77v-78v, conservat al monestir. El corpus normatiu de les obligacions i dels emoluments va estar acordat pel Consell General de la parròquia, format pels obrers i per les monges, al capdavant de les quals hi havia l'abadessa del monestir de Sant Pere de les Puelles, Francesca d'Aonés (1631-1649).⁴ De fet, l'estructura organitzativa de la parròquia estava formada pel Consell General que, a la seva vegada, estava constituït pels obrers. Aquests, representaven els principals gremis i classes socials⁵ de l'època —paraires, hortolans, mercaders, treballadors de la seda i altres.

Les obligacions⁶ expliciten clarament tres funcions i deures que l'organista havia de realitzar: tocar l'orgue, cantar i ensenyar a cantar.

Així, s'indiquen les festivitats i els dies en els quals l'organista ha de tocar l'orgue que, entre d'altres, són: tots els diumenges, festes de precepte i ofici conventual; les completes a totes les vigílies de festes anyals; els oficis de Dijous i Dissabte Sant; l'octava de Corpus; a les lletanies i pregàries en la processó de la parròquia i en totes les festivitats de les monges, tot indicant el nombre de festivitats de gener a desembre, que ha de tocar vespres, completes, *Te Deum* i ofici.

L'organista també ha de cantar, juntament amb els altres preveres, en les festivitats en les quals no toca l'orgue, que eren les d'advent i quaresma:

[...] ha de pujar en lo cor en companyia dels Sors R^{ms} al ofici / en tots los dies de Diumenges y festes marcades en lo temps de Advent y / Quaresma en los que no tindrà ocupació de tocar lo orga.

A més, l'organista té el deure d'ensenyar a cantar els beneficiats i escolans de cota de Sant Pere de les Puelles una hora cada dia a la tarda:

[...] ha de ensenyar de cantar als Sòrs beneficiats de dita Isglesia y escolans / de cota una hora cada dia a la tarde las que elegira la R^m Comunitat pera / mes conveniència de tots.

L'ensenyança del cant podem conjecturar que es tractava d'instruir en el cant pla i en la polifonia, música present en els oficis quotidians i festes singulars del monestir.

4. Antoni PLADEVALL, «Sant Pere de les Puelles», a *Gran enciclopèdia catalana* (GEC), vol. 13, Barcelona, 1979, p. 292.

5. Antonio PAULÍ MELÉNDEZ, *El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona*, p. 95.

6. Vegeu, per a tots els comentaris i citacions successius, l'apèndix documental.

I finalment, pel que fa als emoluments, es relacionen una sèrie de celebracions —combregars, sepultures, extremuncions, misses i oficis per a diverses festivitats, etc., per les quals l'organista percep una determinada quantitat de lliures i sous.

Destaquem-ne els emoluments corresponents a sepultures, combregars i extremuncions, en els quals s'especifica el fet de ser solemnes o no, en funció de la presència de més o menys capellans en la cerimònia:

Item li donenlo particular de les sepultures combregars extremaunc: / tions assistinti en la forma sobredita de las generalitats quant arribaran a de: / manar per dit effecte la suma de dotse capellans en amunt restant les / demes particularitats de dotse capellans en avall per personas pobres a les / quals puga assistir dit Organista quant faltas lo numero dels que demanen en: / tenentse sempre de dotse capellans en avall.

Possiblement el nombre de preveres que celebraven els serveis religiosos estigués en consonància amb el poder adquisitiu dels familiars de les persones finades. Recordem, a tal efecte, que el monestir de Sant Pere de les Puelles estava constituït per una comunitat femenina que provenia de llinatges rellevants de la Catalunya del moment. Potser per això, hi havia una discriminació quant a la solemnitat —nombre de capellans presents— de la cerimònia en qüestió, i per aquest motiu l'organista rebia més o menys emoluments.

Assenyalem, així mateix, la referència al manxador i a l'orguener, els quals rebran part del sou estipulat a l'organista:

Item li donen en las Sepulturas de nostra Sora que ha de tocar lorga qua: / tre sous per cada offici çoes tres sous per lo dit Organista dels quals ha de pagar / lo Manxador y lo sou que resta ha de servir per la obra per los gastos se offeri / ran de adobar lo Orga.

El document també inclou, a manera de cloenda, la proposició d'una junta per a l'elecció dels futurs organistes de Sant Pere de les Puelles:

Item esta pactat entre la R^{ta} Comunitat y Sts Obrers que sempre y / quant se tinga de fer electio de Organista tinguen obligacio dits Sts Obrers / cridar lo Domer Major y lo beneficiat mes antich y en defecte del Domer ma: / jor laltre Domer y beneficiat mes antich peraque tots junts fassen electio de / Organista.

COMPARACIÓ DE LES OBLIGACIONS DE L'ORGANISTA DE 1645 AMB LES DELS SANTS JUST I PASTOR DE 1715

Tot i la distància temporal, seixanta anys, que separaren les obligacions de Sant Pere de les Puelles (1645) i les dels Sants Just i Pastor (1715), és interessant incardinar-les en el seu context precís, ja que ens pot aportar elements avaluable per establir una anàlisi comparativa raonable dels dos documents. En aquest sen-

tit, els anys de factura de les obligacions esmentades fan referència a sengles moments convulsos de la història catalana. En el primer cas, 1645, hom podria conjecturar que la possible elaboració del corpus normatiu estigués motivada per la reestructuració organitzativa de les funcions de l'organista en el context de l'ensulsiada bèl·lica de la Guerra dels Segadors. I, en el segon cas, per la represa d'activitats dins d'una certa normalitat després de la Guerra de Successió. A més, cal afegir que l'organista Josep Elies ho fou d'ambdues esglésies de Barcelona: de 1715 a 1715 de Sant Pere de les Puelles i de 1715 a 1725 dels Sants Just i Pastor.⁷ Per la qual cosa el pes argumentatiu de l'axiologia comparativa pren més cos amb els aspectes exposats fins ara.

Les obligacions de l'organista dels Sants Just i Pastor⁸ es redactaren quan Josep Elies prengué el càrrec el 1715. En ambdues obligacions es detallen les festivitats i celebracions en les quals l'organista haurà de tocar. També s'explicita que haurà de retribuir el manxaire.

Les diferències principals respecte a les obligacions de Sant Pere rauen en el fet que en la dels Sants Just i Pastor s'indica que l'organista, una vegada ordenat, ha de celebrar misses segons el torn establert. També, que no pot confiar el seu càrrec a un membre del cor si està obligat en el cor.

En conseqüència, s'observen unes similituds evidents en les funcions i els deures d'ambdues esglésies, cosa que ens fa pensar que la normativa de Sant Pere fou encara vigent i d'aplicació en el decurs de bona part del segle XVIII, tal com hem indicat a l'inici del present treball.

CONCLUSIONS

A manera de conclusions, el present treball ha aportat la documentació i l'estudi de les obligacions de l'organista de Sant Pere de les Puelles el 1645. En elles s'hi observen les tres funcions principals que es demanaven a l'organista: tocar, cantar i ensenyar cant. A més, s'hi detallen els emoluments que rep l'organista en funció de les festes i celebracions que tenen lloc en el decurs de l'any litúrgic i les pròpies del monestir. Finalment, s'han comparat amb les dels Sants Just i Pastor del 1715 i s'ha evidenciat, malgrat la distància temporal, una certa similitud en ambdues obligacions. En definitiva, tot i que el monestir de Sant Pere de les Puelles era més un centre receptor que productor de música, la música d'orgue en suposà una excepció, ja que, de ben segur, versos, *tientos* i altres obres devien formar part de l'haver compositiu dels diversos organistes que actuaven com a tals en el monestir, que atorgaven rellevància en els serveis religiosos que els eren encarregats.

7. José M. LLORENS, *José Elías. Obras completas*, vol. II A, Barcelona, Diputació de Barcelona i Biblioteca de Catalunya, 1981, p. 9-12.

8. José M. LLORENS, «La obra orgánica de José Elías, discípulo de Juan B. Cabanilles», *Anuario Musical* (Barcelona, CSIC), vol. XVII (1962), p. 128.

Considerem aquest estudi, tal com s'ha dit, com una ampliació dels estudis sobre el tema fets fins ara. Amb tot, també vol ser una porta oberta a prosseguir recerques futures que aportin més dades per tal de perfilar la música al monestir. Pensem que això atorgarà més rellevància als estudis de música de gènere, els quals podran incardinar-se, en la seva justa mesura, en l'esdevenir històric de la música a Catalunya.

APÈNDIX DOCUMENTAL

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ

La transcripció s'ha realitzat segons els criteris següents:

1. La transcripció ha respectat la paleografia pel que fa a les normes morfosintàctiques exactes del manuscrit original, així com el seu lèxic i les abreviatures, que no s'han desenvolupat.
2. S'ha realitzat la transcripció diplomàtica —tant en el títol de la font com en el contingut. No hem fet l'estudi codicològic, ja que no el creiem necessari a efectes d'aportar-nos quelcom de més informació al present estudi.
3. S'han usat claudàtors per especificar que un fragment o mot del text en el manuscrit original és borrós o poc clar.

Font: AMSPP (Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puellas), *Manual de notaris*, núm. 76, f. 77v-78v.

Die Sabbati XVIII mensis Novembris / anno praedicto MCXXXV /

Convocat y congregat ab la forma solita y acostumada lo concell general / de la parochia de St Pere de las puellas de la pñt ciutat de Barcelona dins / la Isglesia de St Pere de las Puellas de la pñt en lo lloc solit y acostumat en presen- / tia y interventio de la molt Ill^{te} Sòra Abadessa del monastir de St Pere de las / Puellas y demes Soràs monjas de dit monastir en lo qual entrevingueren las per - / sonas següents,

Lo Honör Ill ^e Climent Thalavera mercader Francesch Fuertes parayre Pua Rabassa y Gilabert hortola y Antich March torsador de seda	} obrers juntament ab lo S ^t don / Joseph Olmera y de Altarriba de / dita paro ^a absent.
--	--

Pau Salines
Bernat Serra
Pere Antoni Cortada
Antoni Cata

Joan Romeu
Pau Fabregues
Hyacintho Corts
Salvador Pujalt

Bernat [Noutrudhes]
Narcis Ferrer
Miquel Alies
Jaume [Masmija]

Luis Rovira
 Pere [Puigmija]
 Andreu Costa
 Joan Vilaseca
 Joan Cases
 Antoni Alarat
 Pere Costa

Joan Bonpa
 Pere Visol
 Damia Vinyoles
 Joseph Pi
 Ventura Fumentes
 Antich Sala
 Benet Stella /

Miquel Calvo
 Pere Joan Corratger
 Joan Barnaudo
 y Joseph Valls.

Tots parrochians de dita parrochia /
 Fonch proposat per dit Sr Climent Thalavera obrer de voluntat dels dems /
 dits obrers sos companys, que no obstant ab un concell general tingut per lo matei: /
 xos Sòrs parrochians de la pñt parrochia se havia donada facultat peraque en cas /
 en cosas tocants al Organista de la pñt Iglesia resultas alguna dificultat poguessen /
 ajustar y llevar allo quels apareixeria en benefici de la pñt Iglesia y del culto de aquella /
 sens haverho de reportar al pñt consell conforme ab dit general consell rebut en poder de /
 Ill^e Ramon Balle Notari de Barcelona y escriura dels negocis de dit monastir y dels /
 de la Obra de dita Isglesia a divuit de Desembre Mil SisCents quaranta y quatre esta /
 contingut ab tot peraque del que se ha fet y recordat per dits Sòrs Obrers y R^m Co: /
 munitat dels Sòrs preveres y Beneficiats de dita Isglesia acerca de dit Organista lo pñt /
 Consell ne tingues plena noticia los ha aparegut lo acordat y farho en un paper lo /
 qual se llegira al pñt consell peraque si li apareixeria esta be se estiga en aquell o, /
 altrament lo pñt concell deslibere lo que li apareixeria mes convenient e, fonch: /
 git lo dit paper que es del tenor seguent. Capitulations fetas entre la R^m Comu: /
 nitat dels preveres dela paro^a de St Pere y Obrers de aquella, ab lom Organista qui /
 [Fol següent]

ha de tocar lo Orga tant de las obligaciones que estan a carrech de dit Orga /
 nista com tambe dels emoluments se li assenyalen per poder cumplir aquellas. /

Obligacions del Organista /

Primo ha de tocar lo Orga tots los diumenges y festas de precepte en lo /
 Offici Conventual y en todas las festivitats que tindran obligatio los Sòrs be /
 neficiats per respecte de llurs beneficis. /

Item a de tocar lo Orga a Completas totes les Vigilies de festes anyals y festivi: /
 tats de nostra Sr^a disabte, diumenge de la Octava de Corpus. /

Item en lo ofici del Dijous S^t /

Item en lo ofici del Disabte S^t /

Item tots los dias de la Octava del Corpus al descubrir lo S^m Sacramèt y despres /
 al Offici y reserva de aquell. /

Item lo dia de la Professo de la Parrochia a les lletanies y quant ve per las /
 pregaries. /

Item al Offici tots los dias ques te lo S^m Sacrament patent per en totes les festivitats torn de parro: /
 chia y quant se reserva /

Item en totes les festivitats de les Sr^{es} Religioses y en cada una a de tocar /
 lorga en les primeres Vespras y Completas, te Deum y offici . que son les següents.

Janer, tretse festivitats y sis officis
 Febrer. Quatre festivitats y sinch officis.
 Mars, Set festivitats y sinch officis
 Abril. Sis festivitats y sinch officis
 Maig. Dotse festivitats y nou officis
 Juny. tres festivitats y vuyt officis
 Juliol. set festivitats y vuyt officis
 Agost. Dotse festivitats y nou officis
 Setembre, Set festivitats y sis officis
 Octubre. Sis festivitats y sis officis
 Noembre. Sinch festivitats y sis officis
 Desembre. Onse festivitats y quatre officis. /

Item. ha de pujar en lo cor a cantar en companyia dels Sòrs R^{ms} al offici / en tots los dias de Diumenges y festes marcades en lo temps de Advent y / Quaresma en los que no tindrà ocupatio de tocar lo orga. /

Item ha de ensenyar de cantar als Sòrs beneficiats de dita Isglesia y escolans / de cota una hora cada dia a la tarde las que elegira la R^m Comunitat pera / mes conveniensa de tots. /

Emoluments se assenyaes al Organista per poder cumplir los sobredits / carrechs. /

Primo la R^m Comunitat dels Sòrs preveres li donar missa quotidiana / ab la charitat de un real tots los dias la dira ab que la tinga de dir alhora / que lo llibrater lo assenyalara. /

Item li dona la R^m Comunitat deu lliuras quiscun any pagadores çoes / la mitat lo dia de St Joan de Juny y laltra meytat per la festa de Nadal. /

Item los Sors Obrers tenint per aço plen poder del concell general de dita / parrochia li donen totas las generalitats de las sepulturas combregars y / extre-muncions assistinti y de altra part lo doble del Orga escrivint / llur nom en lo llibre de les aleccions y dit Orga que sera lo doble. /

Item li donenlo particular de les sepultures combregars extremaunc: / tions assistinti en la forma sobredita de las generalitats quant arribaran a de: / manar per dit effecte la suma de dotse capellans en amunt restant les / demes particularitats de dotse capellans en avall per personas pobres a les / quals puga assistir dit Organista quant faltas lo numero dels que demanen en: / tenentse sempre de dotse capellans en avall. /

Item li donen en las Sepulturas de nostra Sòra que ha de tocar lorga qua: / tre sous per cada offici çoes tres sous per lo dit Organista dels quals ha de pagar / lo Manxador y lo sou que resta ha de servir per la obra per los gastos se offeri / ran de adobar lo Orga. /

Item li donen quiscun any de diners de la Obra onse lliuras pagadores la / mitat per la festa de St Joan de Juny y laltra mitat per la festa de Nadal.

Item les Soràs Religioses per las festivitats que estan asenyalades en los sobre / dits dotse mesos tretse lliuras y tres sous de les quals lo Organista ha de pagar / lo manxador.

Item esta pactat entre la R^{na} Comunitat y S^{ns} Obrers que sempre y / quant se tinga de fer electio de Organista tinguen obligacio dits S^{ns} Obrers / cridar lo Domer Major y lo beneficiat mes antich y en defecte del Domer ma: / jor laltre Domer y beneficiat mes antich peraque tots junts fassen electio de / Organista./

Lo dit concell ohida y entesa dita propositio y lo que esta contengut en lo / paper mencionat en dita propositio y legit en lo pñt Concell y buydat de mot en / mot en aquella feu deliberatio y conclusio que en tot y per tot se estiga al con: / tengut en dit paper.

BIBLIOGRAFIA

- ALCALÁ, César. «El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas y su capilla musical». *Nassarre* [Saragossa: Diputación de Zaragoza. Institución Fernando el Católico], vol. XIV, núm. 1 (1998), p. 109-118.
- BELLAVISTA, Joan. «Fragments de manuscrits litúrgics del monestir de Sant Pere de les Puelles, de Barcelona». *Revista Catalana de Teologia* [Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya], vol. VIII (1983), p. 397-402.
- BOADA, Coloma; BRUGUÉS, Irene; ROCA I ALBERT, Joan (dir.). *Monestirs urbans en temps de guerra: Sant Pere de les Puelles i Santa Clara de Barcelona, 1691-1718*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Institut de Cultura. Museu d'Història de Barcelona, 2014. (MUHBA Llibrets de Sala; 17)
- LLORENS, José M. «La obra orgánica de José Elías, discípulo de Juan B. Cabanilles». *Anuario Musical* [Barcelona: CSIC], vol. XVII (1962), p. 125-140.
- *José Elías. Obras completas*. Vol. II A. Barcelona: Diputació de Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1981.
- PAULÍ MELÉNDEZ, Antonio. *El Real Monasterio de San Pedro de las Puellas de Barcelona*. Barcelona: Bartrés, 1945.
- PLADEVALL, Antoni. «Sant Pere de les Puelles». A: *Gran enciclopèdia catalana* (GEC). Vol. 13. Barcelona, 1979, p. 292-293.